

Bidden voor de zielenrust van Bernt Proeys

Gezicht op de Klaaskerk, Jan Hendrik Verheijen (19de eeuw)

Een intrigerende rekening

In het centrum van Utrecht ligt, een beetje verscholen voor wie de stad niet goed kent, direct naast vijfsterren hotel Karel V, het zogenaamde 'Duitse huis'. Het gebouw, dat teruggaat tot het jaar 1348, huisvest tot op de dag van vandaag de Ridderlijke Duitse Orde Balije van Utrecht. Oorspronkelijk was de orde een verpleeginstelling die vanaf de twaalfde eeuw gewonde kruisvaarders op weg naar Jeruzalem verzorgde. Later werden de leden van de orde ook wel 'strijdende monniken' genoemd, omdat ze met het zwaard Jeruzalem verdedigden tegen vijandige moslims¹.

In het archief van deze eeuwenoude orde, rust een kwitantie² uit 1388 waarvan het meeste dat erin geschreven staat, niet bijster interessant is. Maar uit een kort zinnetje in het archiefstuk blijkt, dat Bernt Proeys een altaar heeft gesticht in de Klaaskerk in Utrecht. En dat is intrigerend, omdat de kerk uit omstreeks het jaar 1100³, nog steeds in volle glorie te bewonderen is. Soms kun je de geschiedenis bijna 'aanraken' en dit is zo'n geval.

¹ Biesma, H (1999). *Ridders in een klooster, het Duitse huis in Utrecht*. Nederland, Utrecht: Uitgeverij Matrijs.

² HUA Toegang RDO_OA, Regest OA.601.0.34

³ Biemans van der Wal, B. *De Nicolaikerk te Utrecht, het geestelijk huis van betrokken parochianen*. P. 156. In: Verhoef, H. (2009). *Het oude orgel van de Nicolaikerk te Utrecht*. Nederland, Zutphen: Walburg pers.

Altaren in de Nicolaaskerk

In de middeleeuwse kerk moeten tenminste zestien altaren aanwezig zijn geweest. Deels vielen die onder de verantwoordelijkheid van de kerkmeesters, maar de meeste altaren waren de verantwoordelijkheid van broederschappen, gilden of zelfs van een zusterschap. Welk altaar door Proeys is gesticht, is helaas niet met zekerheid te zeggen. Als we bedenken dat het altaar in de tweede helft van de veertiende eeuw is gesticht, komen slechts drie altaren in aanmerking: het Hoogaltaar (het belangrijkste altaar van de kerk), het Onze Lieve Vrouwen altaar ter Blijdschap en het Sint Catharina-altaar⁴. Al valt natuurlijk ook niet definitief uit te sluiten dat het door Bernt gestichte altaar helemaal niet tot een van deze zestien altaren behoort. En dat er dus nog meer altaren dan de bekende zestien zijn geweest.

Bidden voor de zielenrust van Bernt Proeys

Bini Biemans, die zich al jaren bezighoudt met de geschiedenis van de Nicolaikerk, tipte me op de zogenaamde 'kerkmeester rekeningen' van de kerk⁵ en specifiek op de jaren 1429 en 1437. In de rekeningen van die jaren, zien we de inkomsten die de kerk ontving voor het opdragen van missen ter ere van overledenen. In 1429 wordt 43 gulden besteed aan missen voor Proeys, wat ongelooflijk veel is als je bedenkt dat de totale inkomsten uit missen in dat jaar 342 gulden bedroegen. Mogelijk heeft dit te maken met de schadevergoeding van 1300 Frankische gulden die de zonen van Bernt Proeys in 1429 van het stadsbestuur ontvingen voor de moord op hun vader in 1425. Wie het breed heeft, laat het immers breed hangen.

Het zal er ook mee te maken hebben dat in 1427 de dochter van Bernt Proeys, Hase Proeys overlijdt. Zij is priorin in het Witte vrouwenklooster. In 1429 overlijden ook nog eens twee van zijn zonen; Jonge Bernt Proeys sterft een onbekende dood, van zijn broer [Aernt Proeys weten we dat hij werd onthoofd](#) omdat hij in opstand kwam tegen het stadsbestuur. Het moeten diep tragische jaren zijn geweest voor de familie.

Van ontrouw aan hun familie, konden de nazaten van Bernt Proeys niet beschuldigd worden. Want ook in 1437 werd voor de zielenrust van Proeys gebeden. Claes van Amsterdam en andere priesters bidden dan in opdracht van 'Proys kynder' talloze gebeden. Dat zal ongetwijfeld net zo'n prominente plek in de hemel hebben opgeleverd, als dat ze op aarde hadden bekleed.

Andy Palmen
2020

⁴ Biemans, B. (2007). Met consent vande gebueren: inrichting, aankleding en gebruik van de Klaaskerk in Utrecht tot 1579. Scriptie Open Universiteit cultuurwetenschappen.

⁵ HUA toegang 709 inventaris 706-1 jaar 1429 en 1437.